

שכר פועל בפירות שביעית יש אופנים שאינו נתפס בקדושת שביעית (מד).

יט. אסור לפועל להקדים ולהשכיר עצמו במקום שחבירו עומד להשכיר עצמו (מה), וכ"ש לאחר שכבר נשכר לבעה"ב שאסור להשכיר עצמו ולדחותו (מו), ויש אומרים שאם נשכר הפועל לזמן קצוב ובא אחר ומשכיר עצמו לזמן שלאחר שכירותו של זה אינו בכלל האיסור (מז).
כ. אם בעה"ב אינו מרוצה מהפועל הראשון ורוצה בלא"ה לסלקו, מותר לאחר להשכיר עצמו לזה (מח), וכ"ש כשבעה"ב עצמו פונה אליו ורוצה לשכרו (מט).

פרטי שכירות לעכו"ם כשישתמש בהם בחמץ בפסח, ומשמע מדברי הפוסקים שם ששכר איסור הנאה בהבלעה מותר לכתחלה, עיי"ש. (מד) עי' רמב"ם פ"ו מה' שמיטה הלכה יב ויג, ומבואר שבפועל דוקא כשאמר לו הילך איסור ולקוט בו ירק, נתפס השכר בקדושת שביעית, אבל אם לא אמר לו לקוט בו, אין השכר נתפס בקדושת שביעית שלא קנסו בפועל להיות שכרו כדמי שביעית, וחמרים העושים בפירות שביעית שחרם נתפס בקדושה, ועי' בנו"כ שם, ומשמע בפוסקים ששכר בהמה וכלים אינו נתפס בקדושה, ועי' בפאת השלחן. (מה) שו"ע סימן רלז סעיף א, מדין עני המהפך בחררה, שישנו גם בשכירות פועל, ועיקר דיני עני המהפך בחררה יתבאר בע"ה בדיני השגת גבול. (מו) שו"ע סימן רלז סעיף ב, והוספתי כ"ש, שלאחר שכבר נשכר חמור מדין עני המהפך, והוא בגדר פסקא לחיותה, כמבואר בדברי האחרונים, ויש אומרים שהוא בכלל גזל, אלא שמ"מ אין בעה"ב נפטר מלשלם לו שכרו, שהרי אינו יכול לחזור באמצע השכירות, ומשמע מדברי שו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סימן ב וסימן כ שאם אינו יכול לתבוע מבעה"ב, כבנדון ידיה שהקהל מינו שו"כ ובא אחר והשיג גבולו ושחט, דלא שייך לחייב הקהל, צריך המשיג גבול לשלם לראשון מה שהפסידו. ובערך ש"י סימן רלז מצדד להוכיח שלא כדעת הדברי חיים, עיי"ש, ובשו"ת בית שלמה ח"ב סימן קיג משמע שהשני חייב בשאי אפשר להוציא מבעה"ב, וכ"ש כשהשני יודע דחמיר מעני המהפך, עיי"ש, ועי' עוד בדין השגת גבול בשוחטים בדרכ"ת סימן א ס"ק ריא. ובעצמות יוסף בקידושין דף נט דייק במ"ש התוס' שיש לו מלמד בביתו, הרי אפי' לא נשכר לו עדיין אסור משום עני המהפך, והפני יהושע כתב שבמלמד לא שייך דין עני המהפך משום דלא סמכא דעתיה, כיון שיכול בעה"ב לחזור אם ימצא מלמד יותר הגון, אבל המקנה כתב שאינו יכול לחזור לאחר פיסוק דמים, ובפרט כשהמלמד הוא עני ושייך לומר בו שנעשה נדר (עי' לעיל סעיף ה), והמהרי"ט בחידושו לקידושין כתב שמלמד דמי להפקר ומציאה שאולי לא ימצא בעה"ב נוח כזה, ותלוי במחלוקת רש"י ור"ת, שלר"ת אין בזה משום עני המהפך, ורק כשהוא כבר בביתו וטרם עם התלמיד שיבין מה שלומד, לכו"ע יש בזה איסור משום דדמי לעני המנקה בראש הזית, ובשו"ע הרב הלכות השגת גבול כתב דלאו דוקא בביתו אלא ה"ה אם ביקש מבעה"ב תחלה, אע"פ שלא הבטיחו שייך דין עני המהפך, וצריך לומר דאיידי לאחר פיסוק דמים, ומ"ש התוס' בביתו אפשר שמשום סיפא נקט, שאם בעה"ב אינו רוצה בו, אפילו הוא כבר בביתו אין איסור, ועי' להלן. (מז) רש"ל בתשובה סימן לו (וביש"ש ריש פרק האומר) מובא בחידושי רעק"א, דמ"ש השו"ע אינו אלא כששכר את הראשון שלא לזמן קצוב, אבל לזמן קצוב אינו בכלל האיסור לאחר הזמן, אא"כ במקום שמן הסתם נשכר ליותר מהזמן שקבעו, ונראה שהכל לפי הענין, ובשו"ע הרב הל' השגת גבול סעיף יב נראה שפסק דלא כהרש"ל, וכן דייק בשו"ת באר שמואל סי' סו מדברי התוס' בקידושין שכתבו שאסור להשכיר עצמו כ"ז שהמלמד בביתו. ועי' שו"ת בעי חיי הו"מ סימן פ, ועי' פרק ד הערה יח בדין פיסוק דמים על לאחר הזמן. (מח) שו"ע סימן רלז סעיף ב, ומשמע מדברי הרשב"א בתשובה ח"ו סי' רנט שדוקא כשלא עשה שום השתדלות אצל בעה"ב שישכרנו וידחה את הראשון, אבל כשעשה איזה השתדלות, שהתקרב אליו ואמר לו שיעשה בפחות מהראשון, ה"ז

כא. יש אומרים שיכול בעה"ב לשכור לעצמו פועל המושכר אצל בעה"ב אחר (נ).

בכלל פסקת לחיותי. ומ"מ נראה שמותר לאדם לפרסם ברכים שהוא עובד בתנאים נוחים, או שנותן שירות טוב יותר, אע"פ שיתכן שעי"ז ישמע מאן דהו וידחה השכיר שלו ויקחנו, דכל שאינו עושה השתדלות אצל בעה"ב זה מסתבר שאינו בכלל האיסור. כתב בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קנא דמה שהתירו כשבעה"ב רוצה לסלקו, היינו בסוף הזמן שרשות ביד בעה"ב ליקח מלמד אחר, אבל בשו"ב שנתקבל בסתם לכל ימי חייו, כבר זכה בשכירות מדין סיטומתא והתחייבות וכו' הוי גזל גמור, ומבואר כוונתו שלא התירו אלא כשמן הדין יכול לסלק את הראשון, אבל בלא"ה כשמסלק את הראשון שלא כדין, כיון שנתחייב בשכרו, ה"ז כמזיק שעבודו של חבירו, ועוד דכיון שאצל בעה"ב הוי גזל גמור, נמצא זה מכשילו בלפני עור, ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן עה, ועי' לעיל מדברי הדברי חיים. (מט) שו"ת מהר"ם אלשיך סימן סז, ומדייק כן מדאמר בגמרא ובא אחר ונטלה, ולא כשנתנו לו, אלא שלפי דבריו בנדון ידידה אפשר דאיירי באופן שבלא"ה לא היו נותנים לזה המהפך, אבל באופן שאילו היה זה מסרב היה נותן למהפך אפשר דאסור, ומ"מ נראה מדבריו שאף באופן זה מותר, שבתחלת דבריו כבר כתב טעם זה שבלא"ה לא היו נותנים למהפך, ואח"כ כתב טעם זה כטעם נוסף. (נ) שו"ע סימן רלז סעיף ב, וכתב הסמ"ע הטעם שבשכירות בתים וכלים כולם שוים (ר"ל שיכול לומר לו השכר ביתך או כליך לאחר ואל תשיג את גבול), משא"כ בהסברת הלימוד ועיונו אין כל המלמדים שוים, ע"כ. וכתב הנתיב"מ שדברי הסמ"ע הם אליבא דדיעה ראשונה שבסעיף א שלא נאמר דין עני המהפך אלא במקח וממכר ושכירות שיכול למצוא מקום אחר לקנות או להשתכר, אבל בדבר שאינו מצוי, כגון אבידה שלא ימצא במקום אחר, אינו נקרא רשע, ולכן גם במלמד שלא ימצא מלמד טוב כמותו אינו בכלל האיסור, אבל לדיעה שניה שאף באבידה נקרא רשע, אע"פ שלא ימצא במקום אחר, א"כ גם בעה"ב זה נקרא רשע שלוקח חררה מבעה"ב השני. ולכאורה לדברי המבי"ט ח"א סימן קצד (ויתבאר עוד בדיני השגת גבול) שפיר יש לחלק בזה, דכיון שפועל יכול לחזור הרי אין כאן סמיכות דעת מצד בעה"ב וליכא דין עני המהפך, אלא שלפי"ש הפוסקים שמלמד מיקרי דבר האבוד לא דמי. ובמצמות יוסף בקידושין דף נט כתב וז"ל, ונלמד מדברי התוס' דדוקא בעה"ב יכול לומר כמדומה לי שמלמד זה ילמוד יפה, אבל המלמד אינו יכול לומר תלמיד זה הגון ולומד ומקבל יותר ע"כ. ולא ביאר טעם הדבר שלכאורה יש כמה סיבות שבגללן ירצה הפועל דוקא בעה"ב זה שנוח לו, ולמה מתחשבים יותר בטובת בעה"ב מאשר בטובת הפועל. והיה אפשר לומר שלגבי פועל, אע"פ שבעה"ב זה טוב לו יותר, אסור לו להפסיד פועל אחר, אבל גבי בעה"ב אינו מפסיד לבעה"ב השני הפסד ממון, וכל שאין כאן הפסד ממון לא איכפת לן בטובת בעה"ב השני, אבל מדברי הנתיב"מ דלעיל משמע שגם לגבי בעה"ב השני מיקרי עני המהפך, ואפשר שבודאי לדיעה ראשונה שיש בשכירות דין עני המהפך, היינו שמן הסתם יכול למצוא בעה"ב אחר, אבל אם ידוע שלא ימצא, אפשר דהו"ל כאבידה שאין בו דין עני המהפך, והתוס' כתבו שאם הוא כבר מלמד אצל בעה"ב אחר ורואים שהוא מצליח, ה"ז כידוע שלא ימצא מלמד טוב ובעל נסיון כמותו, וממילא הו"ל כאבידה, אבל המלמד אינו יכול לומר בסתם שבודאי לא ימצא תלמיד טוב כזה, שברוך כלל יש הרבה תלמידים ראויים יותר ממלמדים ראויים, ולכן אינו דומה לאבידה. והסמ"ק כתב הטעם שאין דרכו של בעה"ב לחזור במקומות אחרים, ועוד שיש בעלי מלאכה שמוכנים להפסיד הרבה שלא יהיו בניו בטלים, ובערוה"ש כתב שאין זה נוגע כלל לדין מהפך שלא נאמר אלא בדבר שבממון, וזה דבר מצוה, ואין הטעם משום שאינו דבר מצוי. ועכ"פ משמע מדברי הפוסקים שלא התירו אלא במלמד ולא בשאר פועלים. עוד כתב בעצמות יוסף שם דאיירי שפסק עמו בדמים ולא עשה עמו קנין על שכירותו, משום שהוקשה לו איך יכול להוציא את המלמד מבית בעה"ב לאחר שעשה קנין, וכן פירש בנתיב"מ, ונראה דהיינו דוקא במלמד שהוא דבר האבוד (עי' פרק יא), ולאחר קנין או התחלת מלאכה אינו יכול

לחזור, אבל בפועל אחר ובדבר שאינו אכזר, הרי יכול הפועל לחזור בו, מיהו לדעת הפוסקים שאף סתם פועל אינו יכול לחזור אם רוצה להשכיר עצמו לאחר, ע"כ צריך לפרש דאיירי קודם קנין. ובנחלת צבי לסימן רלז הביא דברי העצמות יוסף, וכתב שלפי דבריו צריך לומר דמה שחילקו התוס' שבעה"ב יכול לשכור מלמד שאצל בעה"ב אחר איירי כשאין המלמד עדיין בביתו, שלגבי מלמד אחר אינו רק רשע משום דין עני המהפך, ובעה"ב אחר מותר משום דמיא לאבידה, אבל אם המלמד כבר נמצא בבית בעה"ב, אע"פ שלא עשה קנין ולא התחיל במלאכה, כיון שמלמד אחר אסור להשכיר עצמו לזה מדינא, גם בעה"ב אחר אסור לשכרו, שבמקום שאסור מדינא אין חילוק בין מקח וממכר לשכירות ואבידה, ודחה הנח"צ דאפשר דדוקא גבי מלמד אחר דמיא למצודת הדג ופסקת לחיותי אסור, אבל בעה"ב אחר שאינו אלא גורם לזה טירחה למצוא מלמד אחר, אפשר דלעולם דמיא למציאה ומותר. והביא דברי המקנה שפירש דברי התוס' במלמד שנשכר לזמן אחד ועבר הזמן ונשאר לזמן שני, שבוה א"צ פיסוק דמים, דמסתמא ע"ד פיסוק ראשון נשאר, ולכן אסור למלמד אחר להשכיר עצמו, משום עני המהפך, ומ"מ בעה"ב אחר מותר לשכור המלמד משום דמיא למציאה. עוד הביא הנח"צ דברי המהרש"ל בתשובה סימן נ לחילוק במלמד שנשכר במקום ישוב שאין שם מלמדים מצוים שמסתמא נשכר על כמה זמנים, ויש דין עני המהפך, אבל בקהלות שיש מלמדים מצוים וזה שכרו לזמן אחד מותר להשכיר עצמו לאחר הזמן, וכתב הנח"צ שאפי' לדעת המהרש"ל היינו דוקא כשמשכיר עצמו קודם, או מיד לאחר כלות זמן הראשון, ועדיין אין הוכחה שזה רוצה להשאר, אבל אם המלמד הראשון נשאר כמה ימים אחר כלות הזמן, שוב יש בו דין עני המהפך. ובשם חידושי מהרי"ט כתב שהאיסור למלמד להשכיר עצמו, לאו משום דין עני המהפך הוא, אלא עפ"י מ"ש התוס' שאם טרח בדבר, כגון שפירש מצודה, דמיא למרחיקין מצודת הדג ואסור מדרכי שלום, ולכן גבי מלמד שייך טירחה שהשקיע בו ועשאו תלמיד מוכשר אסור, אבל בעה"ב לא טרח כלום במלמד, ולדברי המהרש"ל צ"ל שטירחה בתלמיד לא מיקרי טרח, או דלא מיקרי טירחה אלא בדסמכא דעתיה דומיא דעני המנקף בראש הזית, אבל בתלמיד עדיין תלוי בדעת בעה"ב, והאריך הנח"צ שם בענין קהלה שטרח למצוא רב והרכו בהוצאות עד שהביאוהו לעירם, ולאחר הזמן הקצוב רצו בני קהלה אחרת למנותו, ובני קהלה הראשונה רצו למנעם, וכתב בשם גדול אחד בזמנו שהורה שהדין עם בני קהלה הראשונה, והנח"צ האריך לדחות דבריו, עיי"ש. ובד"ג כלל כז סימן יט כתב בשם שו"ת שמן רוקח ח"ב סי' עב שדן בדין מלמד הבא להשכיר עצמו במקום שיש מלמד, ולאחר שהביא דברי הפוסקים כתב שאם הוא לאחר קנין אסור, וגם אסור לבעה"ב לשכרו, אבל אם עדיין לא שכרו לזמן השני מותר לבעה"ב לשכרו משום שאין כל המלמדים שוים, והאריך שם בגנות המלמדים שהולכים להשכיר עצמם במקום שיש כבר מלמד ומוסיפים חטא על פשע כמה שמספרים בגנות המלמד הראשון, ועי' שו"ת שו"מ מהדו"ב ח"א סי' יג מ"ש בדין השגת גבול במלמדים, ונראה דלא איירי שם כשבא להשכיר עצמו אצל מי שיש לו מלמד, אלא איירי שבאים מלמדים ממקומות אחרים ויקבלו תלמידים חדשים, והראשונים רצו למחות מדין השגת גבול, ועי' כתב שאין דין השגת גבול במלמדים משום קנאת סופרים, ועי' חזו"א בקונטרס אמונה ובטחון, ועי' מ"ש בפרק י הערה כח. ובמנחת פתים לסימן רלז הביא תשובה ארוכה בדין אומן מומחה שנשכר לבעל ריחיים ובא אחר והשתדל לשכרו שיעבוד אצלו, וכתב שלכאורה גם בשכירות בתים וקרקעות אין אחד דומה לחבירו ואפ"ה יש בהם דין עני המהפך, משום שיכול עכ"פ לטרוח ולהשיג בית כזה, וצריך לומר דמלמד שאני כמ"ש מהרש"ל בתשובה סימן לו שאין דרך לחזור ולחפש אחר מלמדים, וא"כ בשאר אומנים שדרך לחפש שפיר אמרינן שיטרח ויחפש, ודייק בדברי התוס' שכתבו שכדומה שזה ילמוד יפה יותר, הרי שאע"פ שאינו ברור שהוא יותר טוב יכול לשכרו, וא"כ בכל סחורה יאמר כדומה לי שלא אמצא סחורה כזו, וצ"ל שהתוס' כתבו כן גבי מלמד עפ"י מ"ש בע"ז דף יא שלאו מכל אדם זוכה ללמוד, הרי שאפי' בשני מלמדים שוים יש לתלות

דין השגת גבול ברבנות נתבאר ביו"ד סימן רמה (נא).

אח"כ 1234567

כב. אסור לשכור פועלים בשבת (נב).

דין מלאכה בע"ש ובחזה"מ ובאבילות יתבאר בפרק יב.

כג. יש אומרים שפועל חייב בנוק שגרם לבעה"ב אפילו בגרמא (נג).

שאצל השני ילמד יותר, וסברא זו לא שייך בשאר פועל, ועוד כתב שנראה שדברי המחבר הם רק לשיטת ר"ת שמתיר בהפקר ומציאה, והרי מודה ר"ת שכל שאומנות הראשון בכך אסור אפי' בהפקר, וא"כ באומן שעיקר אומנותו בכך אסור. ועי' שו"ת מנחת יצחק ח"ה סימן עז שאלה מעין זו, אלא שבנדון ידיה למד האומן אומנתו אצל הראשון, וכתב שעפ"י דבר המהרי"ט שלכן מותר בעה"ב לשכור משום שלא טרח בו, ולפי"ז בנ"ד שטרח בו הראשון יש בו דין עני המהפך, וגם אומנתו בכך, אלא שלכסוף כתב שלדעת המ"ב צריך טירחה דסמכא דעתיה, וכל שתלוי בדעת אחרת לא מיקרי סמיכות דעת, עי"ש. אמנם מ"ש שם לצדד להקל משום שכבר נהנה הראשון מיגיעו וטרחו, צ"ע מנין לנו לומר שהנאתו מבטלת מעשה הטירחה, סו"ס למד האומנות אצלו. (נא) עי"ש בדברי הרמ"א ביו"ד סי' רמה סעיף כב שיש אומרים שאין דין השגת גבול ברבנות שהוא שררה, אע"פ שיש לו גם פרנסה מכך, והוא מדברי התורה"ד ומהרי"ו שיצאו להליץ על הר"י מברוינא, ועי' בש"ך שם, ובפת"ש הביא מדברי החת"ס שבזמננו ודאי שיש דין השגת גבול ברבנות. ועי' משפט שלום בקונטרס תיקון עולם לסי' רלז אות טז. (נב) שו"ע אור"ח סימן שז סעיף ב, ומשמע מדברי הפמ"ג בסימן שו שאפילו באופן המותר ליקח שכר שבת, כגון לצורך מצוה, אסור לשכור בשבת, ומסתבר שאם עבר ושכר בשבת השכירות קיימת, כדין מקח הנעשה בשבת, וכמ"ש בסימן קצח סעיף יא ובסימן רח וכן בסוף סימן רלה. וכדין שכר שבת עי' פרק ח סעיף מב. (נג) עי' דיני פקדון פרק יב סעיף יג שהבאתי מדברי האחרונים שדעת הרבה פוסקים ששליח חייב אפילו בגרמא, וכן בפועל, וצ"ע ממ"ש הרמ"א סימן שפו סעיף ג בסופר שטעה וכתב בשטר מנה במקום מאתיים שפטור מטעם גרמא, ולמה לא יהא חייב כפועל (עי' שו"ת רדב"ז ח"א סימן צה ובקצה"ח סימן נה סק"ב). ועי' שו"ת חות יאיר סימן קסט בדין שפחה ששכחה והגדילה האש בתנור ומחמת כן יצאה אש ונשרפו כלי הבית ונתחייבה בתשלומין, וסיים שם שתמהו כל השומעים על התובע שנטפל לשפתתו העניה עד שהדיין עצמו שאלו על ככה, והשיב שחלילה לו לבקש ממנה דבר רק בא להפחידה שתזהר מכאן ולהבא אחרי שכבר הזהירה כמה פעמים, ונראה מדבריו שאע"פ שהפועל חייב יש לנהוג עמו לפנים משורת הדין, אא"כ במקום שיש צד פשיעה מצד הפועל וכדי להזהירו מכאן ולהבא, ועי' דיני פקדון פרק א סעיף ז בדין משרתת ששיכרה כלים, ועי' עוד להלן פרק יג בדין אומן שקלקל. בערך ש"י סימן קפג סעיף א נשאל במשרתת שגילה סודו של בעה"ב ועי' כך עשה אחר עסק כזה ונגרם נזק לבעה"ב, ורצה השואל לחייב המשרתת עפ"י דברי הנתיב"מ שם ובכמה מקומות שפועל חייב בגרמא של מניעת הרווח משום שסמך עליו, וה"נ סמך על המשרתת וגילה לו סודו והמשרתת חייב להשתדל בהצלת ממונו של בעה"ב, והערך ש"י השיב דלא דמי להך דנתיב"מ שקיבל עליו לעשות דבר מסוים, משא"כ משרתת זה לא קיבל עליו דבר זה, ואפילו את"ל שאילו ידע שיגלה סודו לא היה שוכרו, מ"מ לא הוי כהתנה עמו על זה, שאפשר שהמשרתת לא היה משתעבד בכך, ועוד שבנדון הנתיב"מ לא סמך בעה"ב רק על הפועל, משא"כ בנ"ד אפשר שסמך בעה"ב שאפילו יגלה סודו לא ימצא מי שירד לאומנתו, ועוד דאפשר שאף אילו לא היה נשכר לו היה גורם לו היזק זה, עי"ש שהאריך בזה, ומדבריו נראה שכדבר המסור בפירוש לפועל וסמך עליו ועי' שגילה סודו נגרם לו הפסד באותו דבר שנשכר לו, אפשר שיש מקום לחייבו. ומ"מ נראה פשוט שכל זה לענין דיעבד להוציא ממון, אבל לכתחלה פשוט דהו"ל בכלל גרמא כנוקין, או מדין יורד

דין חיובי פועל בכלים שעושה בהם מלאכתו נתבאר בע"ה בדיני פקדון (נד).

כד. השוכר את הפועל לסתור כותל ושיכר את האבנים חייב (נה), היה סותר מצד זה ונפל מצד אחר פטור (נו), ואם מחמת חוזק המכה נפל חייב אף בזה (נז).

כה. וכן הדין כשהזיק הפועל לאחרים בסתירת הכותל (נח), ויש אומרים שבקבלן הוא לבדו חייב, אבל בשכיר יום, גם בעל הכותל חייב בתשלומי הנזק (נט).

לאומנות חבירו שאסור, וכ"ש שאסור לפועל עצמו להשתמש בסוד מקצועי שנודע לו ע"י מלאכתו, ויתבאר עוד בע"ה בדיני השגת גבול. (נד) עיי"ש פרק א הערה ו. (נה) רמ"א סימן שו סעיף ב ושו"ע סימן שפד סעיף ג, ומשמע שאין נ"מ בין שכיר יום לקבלן, ובשו"ע כתב הבנאי שקיבל עליו וכו', והמאירי כתב הטעם שכך קיבל עליו מן הסתם שלא לשכרם (עי' עוד להלן מדברי המאירי), וצ"ע למה לי טעם זה, תיפוק ליה שמזיק בידים הוא, כדמוכח להלן, ואפשר שיש צד אונס בדבר, וא"כ דוקא בקבלן חייב אבל בשכיר יום אפשר שפטור, שאינו עושה אלא שליחות בעה"ב לסתור הכותל, וכמ"ש להלן מדברי היש"ש. ועוד יש לעיין במ"ש המאירי שכך קיבל עליו מן הסתם שלא לשכרם, דמשמע שמדין קבלת שמירה הוא, הא לא"ה פטור, ואע"פ שאומן ש"ש, אפשר דס"ל דוקא בביתו אבל לא בבית בעה"ב (עי' דיני פקדון פרק א), ושאני הכא שקיבל עליו שלא לשכרם. (נו) רמ"א שם ושו"ע שם, והמאירי כתב הטעם מפני שהוא אונס, וכן הוא בש"מ בשם הר' יהונתן שכתב שהיה סבור שיכול צד השני לעמוד בלא זה. וביש"ש סימן כא כתב דקמ"ל דאע"פ שנפל מחמת הסתירה, שאם לא סתר מצד זה לא היה נופל מצד אחר וסד"א דהו"ל לאסוקי אדעתיה להסמין ולהחזיק אותו צד בקורות עד שיחזור ויבנה מקום הסתירה, אפ"ה פטור, מאחר שזה שכרו לסתור הכותל והוא עשה כמו ששכרו פטור, אם לא שבפשיעתו נעשה, כגון שהכה בכח גדול עד שנפל צד האחר חייב, ע"כ. ומדבריו נראה שאפי' לא טעה כלל, כל שעושה ציווי בעה"ב אינו בכלל פושע, ודלא כסברת הר' יהונתן והמאירי. ועי' דיני פקדון פרק א הערה ו. (נז) רמ"א ושו"ע שם, וכתב הרמב"ם (פ"ו מה' חובל הלכה יא) שזה כוורק חץ והזיק בו, וכ"כ בש"מ בשם הר' יהונתן והמאירי, ולכאורה צ"ע דא"כ למה כתבו ברישא הטעם דהו"ל אונס, וצריך לומר שגם בסיפא יש צד אונס מפני שמוטל עליו לסתור הכותל, אלא מכיון דהו"ל אדם המזיק חייב אף באונס, ולפי"ז לסברת התוס' שמחלקים בדין אדם המזיק באונס (עי' פרק יג) יש לעיין אם דומה לאונס מעין אבידה וחייב בכל אופן, או דומה לאונס כעין גניבה שיש לחלק בין עושה בחנם לבין עושה בשכר, כמו שנתבאר בדין אומן. (נח) במשנה דבנאי (כ"ק דף צח ע"ב) אמרו, הבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל ושיכר האבנים או שהזיקן חייב לשלם, ומשמע דקאי אהזיק האבנים (וכן העתיק הרמ"א שם שהזיקם) אבל הרמב"ם כתב או שהזיק (וכן העתיק בשו"ע שם), ומשמע דאיירי כשהזיק אחרים, וכ"כ המאירי והר' יהונתן בהדיא, והיינו שהזיק אחרים בסתירת הכותל חייב, נפל מצד אחר והזיק פטור, ואם מחמת המכה חייב, אלא שלסברת היש"ש שפטור בנפל מצד אחר משום שעשה מה ששכרו, א"כ התיינתו כשהזיק אבניו של בעה"ב, אבל כשהזיק אחרים, אע"פ שעשה שליחות בעה"ב הרי אין שליח לדבר עבירה ויתחייב האומן, ואפשר דאה"נ, והיש"ש גורס במשנה או שהזיק, ובדיני גניבה יתבאר שיש אומרים שבפועל יש שליח לדבר עבירה. (נט) בש"מ שם כתב בשם הר' יהונתן, הבנאי שקיבל עליו לסתור את הכותל וכו', אי נמי הזיק אחרים חייב, דאיבעי ליה לעיוני, דאדם מועד לעולם, אבל בעה"ב פטור, שהרי כל המלאכה על האומן ובעה"ב מסולק משם, ומש"ה נקט דוקא קיבל, אבל אם היה שכיר יום שלא נסתלק בעה"ב משם, השמירה מוטלת על שניהם ושניהם משלמים, ע"כ, וכ"כ המאירי וז"ל, וכן אם הזיק בסתירתו שמועד הוא לעולם, ובעה"ב כבר נסתלק משמירה זו וחזרה על האומן, הואיל וזה קיבל עליו מלאכה זו בדרך קיבולת, הא אם נעשה כה שכיר יום, לא נסתלק בעה"ב משמירתה ושניהם משלמין,

כו. קבוצת פועלים שנשכרו למלאכה והזיקו, כל שיש חיוב מדין אדם המזיק, אינו חייב אלא זה שהנזק בא מידו, אבל כשהחיוב מדין שמירה, אם כולם שכירי יום, אינו חייב אלא זה שטיפל באחרונה, ואם קיבלו המלאכה בקבלנות, כולם חייבים בנזק (ס).

כז. שנים שהיו עסוקים במלאכה אחת והזיקו, אם פשיעת האחד גרמה, הוא לכדו חייב, ואם פשיעת שניהם גרמה, שניהם חייבים (סא).

ע"כ. ולכאורה נראה שמדין שמירה הוא ולא מדין מזיק, ובש"מ שם כתב בשם הר"מ מסרקסטה ז"ל, ואיכא מ"ד דוקא בנאי שהוא קבלן, אבל פועל פטור אפילו נפלו האבנים מצד אחר מחמת המכה, שלא נסתלקו הבעלים מנטירותא, וצ"ע אמאי לא נדייניה כשומר יום וכיון שפשע משלם, ע"כ. ונראה שמפרש בדעת היש אומרים שרק הבעלים חייב, ולא כמ"ש הר"י והמאירי ששניהם חייבים, ואפשר שע"ז הוקשה לו שגם הפועל יהא חייב. אלא שגם לסברת הר"י והמאירי קשה למה לא יהא רק הפועל חייב מדין מזיק, ואע"פ שהוא שליח, הרי אין שלד"ע, ואף אם נאמר שבשליח בשכר חייב, הרי לא שלחו להזיק. ועוד יש לעיין לסברתם שכתבו שנסתלק הבעלים, אם כוונתם שבקבלן המציאות הוא שמסתלק הבעלים בדרך כלל, משא"כ בפועל מסתמא עומד עליו, או שבקבלן הוא מסולק משמירה אע"פ שנמצא שם. ומ"מ נראה דהיינו דוקא כשהזיק הפועל בגוף המלאכה, כגון בסתירת הכותל והאבנים שהם של בעה"ב, ועל זה שכרו, אבל אם הזיק הפועל אגב מלאכתו בדבר אחר, אין שום צד לחייב את בעה"ב, דאיזה שמירה מוטלת על בעה"ב במעשיו של הפועל, אלא שלפי סברת היש"ש דלעיל שאם עשה מה שמוטל עליו מכח שכירותו פטור הפועל, אפשר שאם בא הנזק מחמת מלאכה שהיה מוטל עליו לעשות בציווי בעה"ב, כגון שלצורך הבנין הוצרך לקדוח בכותל משותף וגרם נזק לשכן, אפשר שגם זה בכלל הפטור, אלא שכבר כתבתי לעיל שהיש"ש לא איירי בהזיק לאחרים, ויש להסתפק אם אפשר לפרש כוונתו וסברתו גם בהזיק לאחרים ולהטיל החיוב על בעה"ב, ועכ"פ כשאי אפשר לקדוח מבלי לגרום נזק לשכן. ועי' עוד מ"ש בזה בדיני נזיקין. ועי' להלן בדין חוצב אבן מן ההר שלא הזכיר שם חיוב בעה"ב, ולסברת הר"י והמאירי שבשכיר יום גם הבעה"ב חייב, למה לא הזכיר שם דבר זה, ואפשר דאה"נ, והשו"ע לא הזכיר גם כאן דיעה זו, ועוד אפשר עפ"י מ"ש לעיל, שבחוצב אבן מן ההר מסתמא אין הבעלים שם, ולכן אין מקום לחייבו. (ס) שו"ע סימן שפד סעיף ד, החוצב שחצב אבן מן ההר ונתנו לסתת והזיק בו (רש"י פירש ב"מ דף קיח ע"ב) שנפל האבן והזיק אחרים, אבל בנ"י פירש גם כששבר האבן, ובשניהם הדין כן) הסתת חייב, מסרה הסתת לחמר החמר חייב, מסרו החמר לכתף הכתף חייב, ואם אחר שסדרו על שורת הבנין נפל והזיק (מחמת שלא הושיבו יפה), אם הם קבלנים וכולם שותפים במלאכה כולם חייבים, ואם הם שכירי יום האחרון חייב, ע"כ. והטעם שבקבלנות נעשו כולם אחראים שתיעשה המלאכה יפה, והרי הם שותפים בנזק (עי' להלן בשם רעק"א ששניהם ערבים זה לזה), עי' ברש"י ובראשונים ובש"מ בשם הראב"ד. וצריך לומר שלא נפל מחמת פשיעה, דא"כ אף בחנם יהא חייב, אלא מחמת חסרון זהירות, ואין חיוב זהירות אלא על העושה בשכר, כדין ש"ש. (סא) שו"ע סימן שט סעיף ד בדין נשבר כלי המחרישה זז"ל, מיהו דין האומנין ששברו בשעת חרישה מי משלם, זה האוחז הכלי בשעת חרישה, ואם היתה השדה מעלות מעלות שניהם חייבים, משום שאז על שניהם להזהר, ובפוסקים שם נקטו לשון פשיעה, ומ"מ נראה דלאו דוקא, שהרי דינם כש"ש על כלי המלאכה מיהו אפשר ששכיר יום אין דינו כש"ש (עי' דיני פקדון פרק א סעיף ג). ובפת"ש שם בשם רעק"א משמע דאיירי אף בקבלנים ושניהם חייבים גם מדין ערב, עי"ש. ואם הדבר בספק מי גרם שישבר, עי' בסמ"ע שם שדחה דברי הלבוש, וכתב שמדברי התוס' משמע ששניהם פטורים מספק, אבל מדברי רש"י שם משמע כהלבוש, שבספק שניהם